

Kaldelse, ej opslag

Om besættelsen af Danmarks første universitetsprofessorat i pædagogik i 1955

Af Torsten Erlandsen og Jacob Kornbeck

Indledning

Med denne artikel ønsker vi at markere et stort set upåagtet jubilæum – 50-året for besættelsen af Danmarks første universitetsprofessorat i pædagogik. For i og med at dr.phil. Knud Grue-Sørensen (1904-1992) i 1955 fik denne stilling ved Københavns Universitet, som han kom til at beklæde indtil pensioneringen i 1974, blev der foretaget et valg til fordel for den teoretiske pædagogik. Faget pædagogik som universitetsfag blev defineret for de næste 45 år – faktisk helt frem til oprettelsen af Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU) i år 2000. Skønt loven om Danmarks Pædagogiske Institut (DPI) af 1955 og oprettelsen af de første professorater ved Danmarks Lærerhøjskole (DLH) i 1958 må siges at være lige så skelsættende begivenheder, er vi enige med Winther-Jensen (1989) i, at fagets udvikling som teoretisk disciplin – i hvert fald i årene 1955-2000 – i det væsentlige bør forstås ud fra udviklingen ved Københavns Universitet. I 1955 blev der for universitetets vedkommentede foretaget en prioritering, der kom til at betyde, at universitetsfaget i høj grad blev forstået som pædagogisk filosofi og pædagogisk idéhistorie, mens f.eks. socialpædagogikken ikke blev tilgodeset i den sammenhæng. For pædagogikhistorisk forskning er det en ikke uvæsentlig omstændighed, at stillingen blev besat ved »kaldelse«, altså uden at være opslået som ledig. Eventuelle andre kandidater kom således ikke i betragtning. Vi vil undersøge udnævnelsen, herunder selve udnævnelsesproceduren, og rejse spørgsmålet om mulige alternative kandidater til det nye professorat. Artiklen vil rejse flere spørgsmål, end den vil afgive svar, og det er vores håb, at vi i jubilæumsåret kan skabe fornyet interesse for en vigtig periode og et vigtigt moment i dansk pædagogikhistorie.

Om Knud Grue-Sørensen og Grue-Sørensen-forskningen

Den i 1904 fødte Grue-Sørensen var som nævnt professor i pædagogik ved Københavns Universitet i årene 1955-1974. Han blev med andre ord ansat i det år, hvor han fyldte 51, og det overrasker derfor ikke, at han allerede havde virket på en række andre felter. Han var læreruddannet, arbejdede som lærer, herunder også som svømmelærer, tog magisterkonferens (Grue-Sørensen, 1932) og blev skolepsykolog i en tid, hvor det var en sjælden profession. I 1920'erne og 1930'erne beskæftigede han sig i sit speciale samt i to prisopgaver – én udskrevet af universitetet (Grue-Sørensen, 1929), den anden af et svensk forlag (Grue-Sørensen, 1937) – med filosofiske pro-

blemer, der indeholdt pædagogiske dimensioner. For efterkrigstiden må han navnlig have stået som en forfatter, der resolut erkendte fascismens farer gennem dens relativisering af etiske normer og værdier (Grue-Sørensen, 1937). Efter krigen tog han den filosofiske doktorgrad på en afhandling om refleksivitet (Grue-Sørensen, 1950), og i 1950'erne var han medredaktør af det dengang meget vigtige opslagsværk »Leksikon for Opdragere« (Højberg Christensen, Grue-Sørensen & Skalts, 1953). Som professor udgav han to store og væsentlige værker, »Opdragelsens historie« i tre bind (Grue-Sørensen, 1956-1959) og »Almen pædagogik« (Grue-Sørensen, 1974). Ved pensioneringen hædredes Grue-Sørensen med et festskrift, hvor bidragyderne skrev om komparativ pædagogik (Goldbach, 1974).

Litteraturen om Grue-Sørensen er ikke omfangsrig, men de bidrag, der findes, er dybtgående og vidner om, at forfattere, der har valgt at beskæftige sig med Grue-Sørensen, har været stærkt påvirket af hans vigtige forfatterskab. En gennemgang af forskningslitteraturen må begynde med Sven Erik Nordenbo, der i 1984 som licentiatafhandling udgav et bind indeholdende tre afhandlinger (Nordenbo, 1984): Én om den danske pædagogiks historie, specielt som fag ved Københavns Universitet (84 sider), én »Om forholdet mellem filosofi og pædagogik i Knud Grue-Sørensens tænkning« (24 sider) og endelig én om den danske pædagogiks videnskabelige etablering i teoretisk belysning (34 sider). Det fremgår, at Grue-Sørensen-afhandlingen er den korteste af de tre tekster, men det er også påfaldende, at Grue-Sørensen som den eneste danske pædagogiske forsker i 500 år (Nordenbo skrev oprindeligt den første afhandling i anledning af Københavns Universitets 500 års jubilæum i 1979) er hædret med et specielt kapitel i denne bog. Noget lignende kan siges om Alexander von Oettingen's monografi om »det pædagogiske paradoks«, der indeholder en gennemgang af seks pædagogiske tænkere, hver især behandlet i kapitler, der er stort set lige lange (for Grue-Sørensens vedkommende 26 sider). Der er tale om fire ubestridte internationale klassikere (Rousseau, Kant, Schleiermacher og Herbart), én i

sådanne værker ukendt dansker (Grue-Sørensen) og én nutidig tysker (Dietrich Benner, f. 1941, professor ved Humboldt Universität i Berlin) (Oettingen, 2003). Endnu en gang fr Grue-Sørensen en helt centralt placering i en fremstilling, der dækker en meget bred periode. Vi ønsker også at gøre opmærksom på en meget perspektivrig artikel, som Thyge Winther-Jensen offentliggjorde her i årbogen, hvor Grue-Sørensen spiller en central rolle (Winther-Jensen, 1989).

Bortset fra disse bidrag er der ikke skrevet meget om Grue-Sørensens forfatter-skab. Efter pensioneringen i 1974 gled han mere i baggrunden¹. Dansk Pædagogisk Tidsskrift bragte ingen nekrolog ved hans død, men hans mangeårige medarbejder Thyge Winther-Jensen publicerede dog n i Politiken den 07.11.1992 (Oettingen, 2003, s. 116). To korte mindeartikler blev udgivet i anledning af 100ret for Grue-Sørensens fødsel i 2004 (Oettingen, 2004; Winther-Jensen, 2004), hvori bl.a. misforholdet mellem Grue-Sørensens store indsats og eftertidens manglende kendskab til ham blev fremhævet. Det synes dog, som om nye tider er på vej for Grue-Sørensen-forskningen. Det fremgår af CVU Sønderjyllands hjemmeside, at seminarielektor og Ph.D.-studerende Alexander von Oettingen i maj 2005 var beskæftiget med at skrive en afhandling om Grue-Sørensen.² Den må imødeses med spænding, idet monografien fra 2003 viser forfatterskabets analytiske potentiale – og det har aktualitet i vor senmoderne samtid. Det er navnlig nøglebegrebet »refleksivitet«, der må kalde på interessen. Grue-Sørensens bidrag som pædagogisk filosof samt som pædagogisk idéhistoriker er betydelige, men reservationen over for bl.a. socialpædagogikken viser samtidig en begrænsning.

Proceduren ved Grue-Sørensens kaldelse til professoratet

Ved denne ansættelse valgte fakultetet som nævnt at indstille til »kaldelse«, hvorved det nyoprettede professorat kunne besættes uden opslag. Det fremgår, at der ikke var tale om nogen usædvanlig fremgangsmåde, for i »Universitets rbog 1953-1958«, hvori fakultetets indstilling er aftrykt, findes andre eksempler herpå (Københavns Universitet, 1971). Alligevel må det vække en vis undren, at et helt nyt professorat besættes, uden at ansættelsesmyndigheden forsøger at skaffe sig et evidensbaseret grundlag for den trufne afgørelse. Netop når en akademisk VIP-stilling er helt ny, burde der vel være en særlig interesse i at kortlægge de talenter, som på det pågældende tidspunkt måtte findes inden for – og eventuelt også uden for – rigets grænser.

Ved påbegyndelsen af forundersøgelserne til denne artikel var det vores intention at gennemgå de oprindelige aktstykker (referater, protokoller, bilag, mv.). I den sammenhæng rettede vi henvendelse til Københavns Universitet, der imidlertid oplyste, at sådanne arkivalier – hvis de overhovedet eksisterede – ville være overladt til Rigsarkivet. Endvidere oplyste universitetets sekretariat, at fremskaffelse af arkivalierne ville være forbundet med et ikke ringe besvær og dertil være bekosteligt, bl.a. fordi materialet endnu ikke var journaliseret. Sammenholdt med meddelelsen om, at der ingen garanti var for, at en gebyrpligtig arkivundersgelse ville frembringe nogen arkivalier overhovedet, valgte vi at udarbejde vores artikel i jubilæumsåret på grundlag af litteratur og genoptrykte kilder. Til alt held findes fakultetets indstilling som nævnt aftrykt i »Universitets rbog 1953-1958« under kapitlet »Afgang og ud-

nævnelser af professorer« (Københavns Universitet, 1971, s. 136-138). Vi fik af universitetets sekretariat endvidere oplyst, at universitetets årbøger på den tid stort set indeholdt det væsentligste fra protokollerne, dvs. beslutningsreferater, indstillinger m.v. Via det normale bibliotekssystem var den pågældende årbog ikke tilgængelig, men det lykkedes os gennem en medarbejder ved universitetet at fremskaffe et eksemplar af årgangen. En central del af denne artikel er derfor analysen af fakultetsindstilling, der indledes med flg. passage:

»Efter at fakultetet i sit møde den 13. d.m. under iagttagelse af bestemmelserne i kgl. anordning af 5. februar 1953 om ansættelse af professorer ved Københavns universitet har behandlet spørgsmålet om fremgangsmåden vedrørende besættelsen af det på normeringsloven for finansåret 1955/56 oprettede professorat i pædagogik ved Københavns universitet, skal man herved meddele, at fakultetet i henhold til anordningens § 1, stk. 2, er kommet til den erkendelse, at embedet, uden at det bliver opslået ledigt, bør besættes med dr. phil. Knud Grue-Sørensen.« (Københavns Universitet, 1971, s. 137).

Ansættelsesmyndigheden præsenteres med en sådan indstilling ikke for nogen alternativer, ligesom det af de efterfølgende afsnit i indstillingen fremgår, at der ikke har fundet en bedømmelse sted, der svarer til en nutidig procedure for en tilsvarende stilling. Ud fra en nutidig optik kunne man tro, at der lå skjulte dagsordener bag, at professoratet besættes ved en kaldelse. Men i årbogen er der som nævnt flere professorater, der bliver besat uden opslag. Der er således ikke tale om et særtilfælde, selv om besættelse ved opslag var det normale. Det skal tilføjes, at universitetet nok på visse punkter havde sin egen retskultur, herunder brug af kgl. anordninger. Brugen af såkaldte »prækonstitutionelle forskrifter« – altså bestemmelser vedtaget før Junigrundlovens ikrafttrædelse – medførte langt ind i det 20. århundrede, at beslutninger toges ved kgl. anordning (Tamm, 2005, s. 17). Ud fra et typisk nutidsspektiv kan kaldelse tage sig ud som en lidt for diskretionær, uformel og måske ligefrem indspist procedure. Det er dog vigtigt at påpege, at ansættelse uden opslag også er muligt i dagens Danmark, lige som »Berufung« spiller en ikke ringe rolle ved tyske universiteter.³ Den gældende ansættelsesbekendtgørelse for universiteter (Videnskabsministeriet, 2005), der støtter sig på universitetsloven (lov nr. 403 af 28. maj 2003), fastsætter overordnet, at »Professor- og lektorstillinger opslås internationalt, medmindre særlige forhold af faglig karakter gør sig gældende« (§ 3), men undtagelser kan gøres. Kaldelse er udtrykkeligt nævnt i tilfælde, hvor et særligt nedsat udvalg finder, at en bestemt kandidat er »klart bedre kvalificeret end andre, der kunne komme i betragtning ved et normalt opslag« (§ 8 om »søgekomité/kaldelse«)⁴, hvilket klart må sidestilles med den for Grue-Sørensen anvendte procedure. Endvidere kan rektor ansætte »uden opslag, men efter en positiv faglig bedømmelse«, hvis stillingen er finansieret af en ekstern bevillingsgiver (§ 9), samt i tilfælde af kortvarig ansættelse (§ 10). Endelig skal det nævnes, at i stillingsstruktur-cirkulæret for universiteter findes formuleringen »sker normalt efter opslag« i §3, der omhandler ansættelse som professor, ligesom den er indarbejdet i bestemmelserne for de an-

dre stillingskategorier (Personalestyrelsen, 2004). Med andre ord har universitetets eksekutive ledelse en vis diskretionær beføjelse, som falder i tråd med gammel universitetstradition, men ikke fuldstændig modsvarer nutidige idealer om evidensbase-rede afgørelser.

Sammenligningen af Grue-Sørensens udnævnelse med de øvrige besættelser af professorater i 1955 samt sammenligningen med de i 2005 gældende danske retsregler svækker en hypotese, med hvilken vi oprindeligt indledte vores undersøgelser. Vi antog, at der kunne have været tale om et bevidst forsøg på at fremme den form for pædagogik, som Grue-Sørensen repræsenterede, i forhold til en mere socialpædagogisk orienteret pædagogik, men har dog ikke haft mulighed for at undersøge de forarbejder til ansættelsen, som er omtalt af Nordenbo (1984): Den 16.09.1954 havde De danske Lærerorganisationers Samarbejdsudvalg sendt et andragende til universitetets rektor om oprettelse af et professorat i pædagogik, som det filosofiske fakultet blev bedt om at udtale sig om. Et responsum blev afgivet den 09.11.1954 af professor Edgar Tranekjær Rasmussen (Nordenbo, 1984, s. 85). Ved normeringsloven 1955-1956 oprettedes et professorat i pædagogik, hvilket muliggjorde Grue-Sørensens ansættelse ved kgl. resolution af 29.09.1955 (Nordenbo, 1984, s. 86). Da det i resolutionen bestemtes, at den nye professor kunne tiltræde stillingen den 01.10.1955 – to dage efter resolutionens vedtagelse og mindre end et år efter professor Tranekjær Rasmussens afgivelse af responsum – kan det på objektivi-tivt grundlag siges, at Grue-Sørensen fik en favorabel behandling. Til Folketingets behandling af normeringsloven forelå en begrundelse for professoratet, som i kort form gik på, at opdragelsens betydning for samfundslivet, områdets vanskelige problemer og livlige debat samt de store reformer i skole- og undervisningssystemet over hele kloden – f.eks. gennem UNESCO – havde »bevirket, at det nu er blevet af særlig betydning gennem en lærestol i pædagogik ved universitetet at skabe mulighed for en rent videnskabelig behandling af opdragelsens problemer« (Folketingstiden 1954-55, tillæg A, spalte 1420). Nordenbo mener, at begrundelsen er forfattet – direkte eller indirekte – af professor Tranekjær Rasmussen (Nordenbo, 1984, s. 86, fodnote 163). Der er således stadig substantielle forskningsspørgsmål vedrørende bevæggrundene for de forskellige aktørers afgørelser.

I øvrigt skal det bemærkes, at det af indstillingen fra fakultetet fremgår, at der var fuld støtte til kaldelsen, idet de 27 tilstedeværende – af de i alt 42 – fakultetsmedlemmer stemte for. Efterfølgende indkom der 10 stemmer for forslaget, og angiveligt var der ingen stemmer imod, hvilket antageligvis også har været spillereglerne, når der var tale om en kaldelse. Denne opbakning bag beslutningen er så meget desto vigtigere, som udnævnelsen skete 10-15 år før den store ekspansion i universitetssektoren. I 1955 var den vestlige verden endnu lang vej fra den bølge af grundlæggelser og oprettelser af stillinger, som karakteriserede årene ved udgangen af 60'erne samt ved 70'ernes begyndelse og indtil den første oliekrise. Til universitets-jubilæum udkom værket »Københavns Universitet 1479-1979«, hvoraf bind III dækker den almindelige historie fra 1939-1967 (Ellehøj & Grane, 1986). Her står in-tet om kaldelse eller om besættelsen af professoratet i pædagogik, men det fremgår af et bidrag, der omhandler universitets personalegrupper før studenteroprøret, at der

i den periode, som Grue-Sørensens udnævnelse lå i, ikke var nogen spektakulær udvikling i antallet af professorater. Københavns Universitet var i 1938 udstyret med 95 professorater, og i 1955 – et år med relativ velstand og fremgang på mange områder – var tallet kun steget til 119 (Thomsen, 1986, s. 100, tabel 20). Det ser ud til, at fakulteterne virkelig skulle kæmpe for bevillingerne.

Hvis det må være os tilladt at opstille til dels usikre hypoteser, er det nærliggende at spørge, hvem der kunne have søgt professoratet, hvis det var blevet opslået ledigt. Ifølge Nordenbo (1984) var Olaf Carlsen (1899-1956) »det eneste navn, som kunne være nævnt« i stedet for Grue-Sørensen (Nordenbo, 1984, s. 86). Der foreligger ikke meget litteratur om Olaf Carlsen. Året efter hans død udkom i Dansk Pædagogisk Tidsskrift en nekrolog skrevet på tysk af professor Gunnar Thiele fra Berlin (Thiele, 1957). For nylig har Børge Riis Larsen i denne årbog publiceret en grundig gennemgang af Carlsens liv med præsentation af hans værker og omtale af hans mange genvordigheder i forbindelse med talrige forsøg på at kvalificere sig til en fast universitetsstilling (Riis Larsen, 2001). Det er af Nordenbo (1984, s. 87, fodnote 167) blevet fremhævet, at der for forskningen ligger »en rimelig opgave« i at undersøge Carlsens pædagogiske forfatterskab. Dette er stadigvæk tilfældet, da den omfattende produktion må kunne afføde mange analyser. Mange af Olaf Carlsens arbejder handler om socialpædagogikken og dens ikke mindst tyske klassikere (se eksempelvis Carlsen, 1953, 1955-57). Dertil kommer, at han havde gjort sig tanker om komparativ pædagogik (Carlsen, 1949) – noget, som Grue-Sørensen vistnok først gjorde senere i sin karriere. Carlsen var dog ikke noget realistisk alternativ, da han hverken havde magister- eller doktorgrad. Spørgsmålet om, hvorvidt der fandtes alternative kandidater til stillingen, kunne muligvis undersøges ved en gennemgang af opslagsværker med biografier for danske forskere på det pædagogiske, psykologiske og filosofiske område. Det ville være interessant at kortlægge de personer, som i 1955 rådede over en relevant doktorgrad i kombination med relevant erhvervserfaring. Det kan dog ikke afvises, at denne idé ville løbe ind i metodologiske vanskeligheder.

Fakultetets begrundelse for Grue-Sørensens kaldelse til professoratet

Som nævnt ovenfor er analysen af fakultetets indstilling et centralt element i denne artikel. Der blev ved bedømmelsen naturligvis lagt en vis vægt på Grue-Sørensens uddannelse, men dog synes det, som om hans fortid som lærer og skolepsykolog samt hans forelæsninger siden 1941 ved det psykologiske-pædagogiske studium⁵ på Københavns Universitet over almindelig pædagogik vejede tungere. Hans forfatterskab nævnes kun med titler for indleverede afhandlinger så som magisterkonferens, prisopgaver og doktordisputats, samt rollen som medredaktør på »Leksikon for opdragere«. Ifølge fakultetets indstilling havde Grue-Sørensens siden 1954 vikariat for professor Franz From ved undervisningen i pædagogik som led i forberedelsen til prøverne i teoretisk pædagogik og skolehygiejne for lærere ved statens højere alment skoler. Denne undervisningsrolle ser også ud til at have haft en vis betydning for kaldelsen. Hele den af fakultetet i årbogen publicerede indstilling tæller 2 sider, og som nævnt er der overraskende få oplysninger om Grue-Sørensens offentliggjorte værker, lige som de ikke underkastes en videnskabelig bedømmelse. Sandheden er

ellers, at han i 40'erne og 50'erne skrev flere artikler i bl.a. »Vor Ungdom« (Erlandsen, 2003a).⁶ I vor tid ville det næppe være muligt, at en akademisk VIP-stilling blev besat ved kaldelse, uden at pågældendes offentliggjorte publikationer var analyseret af et udvalg, og udvalgets medlemmer havde afgivet deres udmelding om værkerne. Men i 50'erne var situationen tydeligvis anderledes. Mere end 1/2 side handler nemlig om Grue-Sørensens virksomhed som lærer ved det psykologisk-pædagogiske studium ved Københavns Universitet og de fleste substantielle argumenter i bedømmelsen refererer hertil. Han bedømmes derudover meget betegnende på grundlag af sine mangeartede aktiviteter på forskellige andre områder:

»Dr. Grue-Sørensens virksomhed på mange forskellige felter viser ham som en meget alsidig, iderig og levende kulturpersonlighed med en bred humanistisk dannelse. Han beskæftiger sig på en selvstændig måde med filosofiske, psykologiske, sociologiske og pædagogiske spørgsmål, såvel af teoretisk, principiel, som af praktisk art« (Københavns Universitet, 1971, s. 137).

Igen må det for en akademisk VIP-stilling forekomme ejendommeligt, at almindelig og uspecificerede aktiviteter i anden sammenhæng understreges som grundlag for bedømmelsen, mens videnskabelige arbejder eller andre tegn på forskning stort set ikke nævnes. Som nævnt ovenfor giver fakultetet i indledningen til indstillingen udtryk for, at stillingen ikke bør slås op. Afsluttende hedder det ligefrem:

»Det må vel siges at være umuligt i dag at finde nogen anden dansk pædagog, der som dr. Grue-Sørensen er i besiddelse af såvel en omfattende filosofisk-psykologisk dannelse som et indgående kendskab til pædagogik. Og hvad pædagogikken alene angår, findes der ingen anden dansk pædagog, der som han på én gang er i besiddelse af et så indgående kendskab til teoretisk pædagogik og tillige har en mangeårig praksis som pædagog og det både som lærer på universitetet, i skolen og som skolepsykolog« (Københavns Universitet, 1971, s. 137).

Måske rummer dette citat nøglen til at forstå fakultets indstilling. Man ville understrege, at ingen anden ansøger i Danmark overhovedet kunne måle sig med Grue-Sørensen, som man havde stiftet bekendtskab med gennem dennes etårige undervisning. I nutiden ville det som nævnt ovenfor betyde, at universitetets rektor i henhold til ansættelsesbekendtgørelsens § 8 (Videnskabsministeriet, 2005) på grundlag af en indstilling fra et sagkyndigt udvalg ville bede en kandidat, som man anså for at være »klart bedre kvalificeret end andre, der kunne komme i betragtning ved et normalt opslag«, om at acceptere en udnævnelse til stillingen.

Professoratets udvikling efter Grue-Sørensen

Professoratet var vakant fra Grue-Sørensens pensionering i 1974 og indtil belgieren Staf Callewaert (f. 1932) blev udnævnt i 1980, hvilket tilsyneladende skete efter de normale procedurer og i hvert fald på grundlag af et opslag. Det hører dog med til hi-

historien, at lærestolens tidligere indehaver i 1980 under overskriften »Mummespil på universitetet« i en dagbladskronik udtrykte sig meget kritisk over for proceduren (Grue-Sørensen, 1980). Callewaert har kort før sin egen pensionering i 2002 givet et interview, hvori han forklarede, at det ikke var nogen let sag at besætte præcis dette professorat. Den tidligere katolske gejstlige Staf Callewaert har betegnet sig selv som en kompromiskandidat mellem, hvad han oplevede som en konservativ fløj og en mere venstreorienteret fløj (Munk & Petersen, 2002, s. 133). Vi kan ikke i denne artikel gå ind i en diskussion af disse meget komplicerede spørgsmål, men omtalen af 1980-proceduren kan dog tjene til at understrege, at besættelsen af et professorat i pædagogik let bliver mere sensibel end f.eks. besættelsen af en tilsvarende naturvidenskabelig VIP-stilling. Det er fristende at tilføje en formodning om, at der heri kan afspejles noget centralt ved pædagogikken som forskningsfelt. Det er ikke utænkeligt, at det normative element, der ligger indlejret i pædagogikken, også kalder på en vurdering af vedkommende forskers holdninger, når vedkommendes forskning vurderes.

Det skal anføres, at Danmark fik dette første professorat meget sent. Det kan skyldes forskellige faktorer, men spørgsmålet kan ikke undersøges i denne sammenhæng. I forhold til de øvrige lande i Norden går der i Danmark lang tid, før der bliver etableret en egentlig lærestol i pædagogik, og det skete efter et ikke ubetydeligt forarbejde. Således har der siden 1920 jævnlige været ansøgninger herom (Nordenbo, 1984, s. 80). Det må være en oplagt forskningsopgave at få kortlagt samtlige tilløb til pædagogikkens akademisering i Danmark med begrundelserne for deres kuldsejling; opgaven bør undersøge de elementer i dansk tradition, der kan bidrage til at forklare pædagogikkens særlige stilling som et sent og ufuldstændigt anerkendt videnskabsfag. Spørgsmålet, hvorfor Danmark først sent fik sit professorat i pædagogik, er i dag svært at besvare, bl.a. fordi universiteterne dengang var meget mere lukkede og autonome institutioner end i dag. Nordenbo anfører dog to forhold som forklaring. Dels havde psykologien først befæstet sin position på universitetet ved i 1910 at få en selvstændig lærestol – først som ekstraordinært professorat og i 1919 som ordinært. Dels kan den pædagogiske strømning, som frem til 1960'erne var dominerende i Danmark, karakteriseres som reformpædagogisk. I reformpædagogikken er den grundlæggende tese, at blot man lader barnet udfolde sine egne iboende interesser, vil det herved afsløre sine »ægte« behov. Der er derfor ingen grund til at formulere pædagogiske mål ud fra en autonom pædagogisk tankegang. Pædagogens opgave består i at afdække barnets »naturlige« udvikling og hjælpe den på vej. Og hjælpen hertil finder man i børne- og udviklingspsykologien og i intelligens- og standpunktsprøver – altså inden for den praktiske psykologi. Nordenbos pointe er således, at der ikke er brug for pædagogikken som selvstændig videnskab, når vi har psykologien og i øvrigt hylder reformpædagogikken. Da Danmark fik sin første universitetsprofessor i pædagogik, faldt valget på en filosof med interesse for visse pædagogiske problemstillinger og en fortid som skolepsykolog. På sin vis sammenfatter dette meget godt den særlige danske forståelse af pædagogik som anvendt psykologi.

Konklusion

Med denne artikel mener vi – her i jubilæumsåret – at have fremdraget vigtige aspekter ved Knud Grue-Sørensens udnævnelse i 1955 til Danmarks første universitetsprofessor i pædagogik. En skelsættende begivenhed, selvom jubilæet har været næsten upåagtet. Skelsættende fordi udnævnelsen markerer pædagogikkens optagelse i det akademiske selskab af universitetsbaserede fag. Upåagtet, fordi der i dagens Danmark ikke er mange, der kender Grue-Sørensen. Vi håber, at dette igen vil ændre sig. Bortset fra forskning i Grue-Sørensens bidrag til pædagogikken – herunder hans centrale værker i efterkrigstiden (Grue-Sørensen, 1965a, 1965b, 1969, 1974, m.fl.) kan der f.eks. være grund til at se på, hvilken rolle og hvilke ressourcer instituttet fik inden for universitetet, efter at professoratet i 1969 blev udstyret med et institut. I indvielsestalen forklarer Grue-Sørensen, at navnet »Institut for teoretisk pædagogik« ikke skulle signalere noget upraktisk, men simpelthen var valgt for at undgå forvekslinger med DPI. Talen viser også, at der ikke var tale om noget stort institut, idet taleren nævner, at der var én amanuensis foruden professoren, og at instituttet var så lille, at det end ikke optog en hel etage i sin bygning (Grue-Sørensen, 1969). Der kan nok være grund til at se på de strukturelle aspekter ved instituttets udvikling.

Vi har med denne artikel ville følge op på vores tidligere bidrag til en mere omfattende diskussion (Erlandsen, 2003a, 2003b; Kornbeck, 2004), og vi finder, at der er et udtalt behov for forskning i dansk pædagogiks historie. »Hvordan skal man skrive den danske pædagogiks historie?« spurgte den senere professor i pædagogik fire år efter sin udnævnelse (Callewaert, 1984). Lad det spørgsmål blive hængende i luften, og lad inspirationen udgå fra sammenlignende – komparative – studier, hvor vi også medtager erfaringerne fra vore nabolande. Dette er vores ønske i anledning af jubilæet.

Noter

1. Dog var han 1. opponent ved Vagn Skovgaard-Petersens forsvar for sin doktorgrad i 1976, lige som han løbende skrev i tidsskriftet »Pædagogik« i hele dets levetid fra 1971 til 1978.
2. »Forskning: Arbejdstitel: En Monografi over Knud Grue-Sørensen med henblik på at belyse forholdet mellem pædagogik og filosofi.« http://www.cvusonderjylland.dk/index.php?ccpage=Lae_avo. Besøgt: 14.05.2005
3. I Tyskland sker det ikke sjældent, at en kaldelse afvises af den kaldte, og den kaldte forbliver i sin aktuelle stilling. Ofte kan han/hun med henvisning til en kaldelse forbedre sine arbejdsforhold, m.m. Lige som i det 19. århundrede sker det, at kolleger og studerende hædrer en sådan kollega med et fakeltog og holder taler foran dennes bopæl, hvori de bønfaller ham/hende om at blive. Som Jacob Kornbeck selv har oplevet, idet han har en tysk universitetsuddannelse, hører det med til traditionen, at den heldige professor betaler mad og drikke til alle deltagere, hvilket medvirker til at sikre, at de studerende møder talstærkt op.
4. »§ 8. Rektor kan nedsætte en komité, som har til opgave at afsøge markedet for kandidater til et professorat eller lektorat. Viser denne søgning, at der er en særligt kvalificeret kandidat til professoratet eller lektoratet, og finder et bedømmelsesudvalg nedsat efter reglerne i § 4, stk. 1, kandidaten klart bedre kvalificeret end andre, der kunne komme i betragtning ved et normalt opslag, kan rektor beslutte at tilbyde kandidaten ansættelse uden opslag.« (Videnskabsministeriet, 2005)
5. Iflg. Nordenbo blev »psykologisk-pædagogisk eksamen, oprettet ved Kgl. Anordning og Bekendtgørelse af 18. juli 1944« (jf. Nordenbo, 1984, s. 82). Retsgrundlaget for studiet i 1941 har vi ikke haft mulighed for at undersøge. Uddannelsen til »psykologisk-pædagogisk eksamen« var i øvrigt i sig selv symptomatisk for pædagogikkens marginalisering og psykologiens dominans, idet kun ét ud af 27 moduler handlede om pædagogik (ibid., s. 82).

6. Grue-Sørensen skrev mest artikler, og han skrev helt sikkert færre bøger end Olaf Carlsen. Carlsen skrev bøger på flere hundrede sider, men de er ofte rent deskriptive, uden tilløb til analyse og næsten uden inddragelse af relevant litteratur.

Litteratur

- Callewaert, S. (1984): Hvordan skal man skrive den danske pædagogiks historie? I: Tidskrift för Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning, årg. 4, nr. 3/4 (1984). – S. 67-79 [Anmeldelse af Nordenbo (1984)]
- Carlsen, O. (1949): Sammenlignende Pædagogikhistorie. I: Vor Ungdom, årg. 70, s. 59-64.
- Carlsen, O. (1953): Rousseau og Danmark: et pædagogik- og lærdomshistorisk Længdesnit til Belysning af Rousseaus Indflydelse paa dansk Pædagogik til o. 1900. Aarhus: Universitetsforlaget.
- Carlsen, O. (1955-57): Pestalozzi og Danmark. Bd. I-III. Aarhus: Universitetsforlaget.
- Ellehøj, Sv. & Grane, L. (red.) (1986): Københavns Universitet 1479-1979. Bd. III. København: G.E.C. Gads Forlag.
- Erlandsen, T. (2003 a): Socialpædagogikkens udvikling i Danmark i det 20. århundrede. En genealogisk analyse af begrebet socialpædagogik i Danmark 1900-1975. Specialeafhandling. (Danmarks Pædagogiske Universitet, Institut for Pædagogisk Sociologi, Cand.pæd.soc.-studiet).
- Erlandsen, T. (2003 b): Socialpædagogers uddannelsestænkning 1900-1975. I: Vera, nr. 25, s. 36-49.
- Goldbach, I. (red.) (1974): Pædagogiske problemer i komparativ belysning: en artikelsamling i anledning af professor, dr. phil. K. Grue-Sørensen 70 års fødselsdag den 21. januar 1974. Kbh.: Gjellerup.
- Grue-Sørensen, K. (1929): Begrebet pligt, etisk og sociologisk belyst. iii+187 håndskrevne sider. København, 14.01.1930: Københavns Universitet, upubliceret prisopgave. (Citeret i Nordenbo, 1984).
- Grue-Sørensen, K. (1932): I hvilken Udstrækning kan og bør en pædagogisk Indgriben i den individuelle Udvikling finde Sted? 6-ugers specialeopgave til magisterkonferens i filosofi. 132 håndskrevne sider. København, 01.11.1932: Københavns Universitet. (Citeret i Nordenbo, 1984).
- Grue-Sørensen, K. (1937): Vor Tids Moralskepticisme. Om Muligheden af en objektiv Etik. København: Hagerup.
- Grue-Sørensen, K. (1950): Studier over refleksivitet: en filosofisk afhandling. København: Disputats, Københavns Universitet.
- Grue-Sørensen, K. (1956-59): Opdragelsens historie. Bd. I-III. 1. udg. København: Gyldendal.
- Grue-Sørensen, K. (1965a): Pædagogik mellem videnskab og filosofi. København: Gyldendals Pædagogiske Bibliotek.
- Grue-Sørensen, K. (1965b): Om pædagogikken som selvstændig videnskab. I: Grue-Sørensen (1965a), s. 9-25.
- Grue-Sørensen, K. (1969): En indvielse. I: Årbog for Dansk Skolehistorie (1969), s. 98-102.
- Grue-Sørensen, K. (1974): Almen pædagogik. En håndbog i de pædagogiske grundbegreber. København: Gjellerup.
- Grue-Sørensen, K. (1980): Mummiespil på universitetet. I: Berlingske Tidende, 29. maj 1980, kronikken.
- Højberg Christensen, A.C.; Grue-Sørensen, K. & Skalts, A. (red.) (1953): Leksikon for opdragere: pædagogisk-psykologisk-social håndbog. Bind 1-2. København: Schultz.
- Kornbeck, J. (2004): Den forsmåede socialpædagogik: Spørgsmål til Grue-Sørensen-forskningen. I: Tidskrift for Socialpædagogik, nr. 14, s. 28-37.
- Københavns Universitet (1971): Årbog for Københavns Universitet indeholdende meddelelser for de akademiske år 1953-58. Udgivet på foranstaltning af universitets rektor og konsistorium ved Inger Skyum-Nielsen under medvirken af Paul Kragh Andersen. København: Bianco Lunos Bogtrykkeri A/S.
- Munk, M.D. & Petersen, K.A. (2002): Interview med Staf Callewaert, den 23. juni 2001. Petersen & Nørholm (2002), s. 114-209.
- Nordenbo, Sv.E. (1984): Bidrag til den danske pædagogiks historie. København: Museum Tusculanums Forlag.
- Oettingen, A. von (2003): Det pædagogiske paradoks. Et grundstudie i almen pædagogik. Aarhus: Klim (Pædagogiske Linjer). (1. oplag: 2001).
- Oettingen, A. von (2004): Den glemte pædagogiske filosof. I: Asterisk – Universitetsmagasinet (Danmarks Pædagogiske Universitet), nr. 15, februar 2004, s. 16-17.
- Personalestyrelsen (2004): Stillsstruktur for videnskabeligt personale ved universiteter. Cir. Nr. 9706 af 22.12.2004. Udsendt som Perst.nr. 064-04. (Se <http://www.retsinfo.dk>).
- Petersen, K.A. & Nørholm, M. (red.) (2002): Videnskab & engagement: Staf Callewaert 70 år, den 16. juni 2002. Kbh.: Hexis – Forum for Samfundsvidenskabelig Forskning & Viborg: PUC.

- Riis Larsen, B. (2001): Pædagogikhistorikeren Olaf Carlsen (1899-1956): en biografisk skitse. I: Uddannelseshistorie (35. årbog fra Selskabet for Dansk Skolehistorie), 2001, s. 143-171.
- Tamm, D. (2005): Exit konsistorium. I: Universitetsavisen, nr. 1, s. 16-17.
- Thiele, G. (1957): Zum Gedächtnis an Olaf Carlsen. I: Dansk pædagogisk tidsskrift, årg. 5, s. 40-43.
- Thomsen, N. (1986): De lærdes stænderstat. Universitetets »personalegrupper« foran de store omvæltninger. I: Ellehøj & Grane (1986), s. 98-122.
- Videnskabsministeriet [Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling] (2005): Bekendtgørelse om ansættelse af videnskabeligt personale ved universiteter (ansættelsesbekendtgørelsen). Bek. nr. 170 af 17.03.2005. (Se <http://www.retsinfo.dk>).
- Winther-Jensen, Thyge (1989): Pædagogik som videnskab og som universitetsfag i dansk tradition. I: Uddannelseshistorie (23. årbog fra Selskabet for Dansk Skolehistorie), 1989, s. 42-58.
- Winther-Jensen, Th. (2004): En lærer in memoriam. I: Asterisk – Universitetsmagasinet (Danmarks Pædagogiske Universitet), nr. 15, februar 2004, s. 18-19.

Torsten Erlandsen (født 1945), uddannelsespolitisk konsulent i Socialpædagogernes Landsforbund, tog BA i filosofi og har tidligere været seminarielærer på Odense Socialpædagogiske Seminarium. Han blev cand.pæd. i pædagogisk sociologi på afhandlingen »Socialpædagogikkens udvikling i Danmark i det 20. århundrede – En genealogisk analyse af begrebet socialpædagogik i Danmark 1900-1975« (Danmarks Pædagogiske Universitet, 2003).

Jacob Kornbeck (født 1968) er fuldmægtig i Europa-Kommissionen, Generaldirektoratet for Uddannelse og Kultur, og ekstern underviser (»Lehrbeauftragter«) ved Universität Trier, Tyskland (Lehrstuhl Sozialpädagogik I). Han har tysk M.A. i historie, spansk og pædagogik og britisk »B.Sc. in social science« og er medlem af redaktionsgrupperne for Tidsskrift for Socialpædagogik og European Journal of Social Work.

Forfatterne har sammen skrevet en række artikler om socialt arbejde, socialpolitik, socialpædagogik og uddannelse for socialfaglige medarbejdere. Den nyeste fælles publikation er: »Die deutschstämmige Sozialpädagogik in Dänemark: Einbürgerung und Nostrifizierung (1901-1940)« (Jahrbuch für Historische Bildungsforschung, Band 10, 2004, s. 193-216). Meninger fremsat i artiklen er forfatternes egne. Der gives ikke udtryk for Socialpædagogernes Landsforbunds eller Europa-Kommissionens holdninger.